

NU OOK ONLINE: WWW.HEPONLINE.NL

Marc v.d. Valk & Freke Zuure
Internist/infectioloog AmsterdamUMC
& Post-doctoraal onderzoeker

Paul Zantkuijl
Beleidsmedewerker Soa Aids
Nederland

**Samen met MSM-groepen het risico
op hepatitis C reduceren tot nul**
pagina 02-04

**Community Involvement in
de praktijk**
pagina 05-06

Samen met MSM-groepen het risico op hepatitis C reduceren tot nul

Marc van der Valk

- Internist/infectioloog AmsterdamUMC, locatie AMC Amsterdam
- Hoofd hiv-polikliniek AmsterdamUMC en DC Klinieken Laresse Amsterdam
- Voorzitter bestuur Stichting Hiv Monitoring
- Voorzitter Nederlandse Vereniging van Hiv-Behandelaren

Freke Zuure

- Post-doctoraal onderzoeker GGD Amsterdam, afdeling Infectieziekten, team Onderzoek & Preventieontwikkeling

Foto: Emilio Brizzi

Marc van der Valk ziet als internist-infectioloog in het AMC veel mensen met een hiv-infectie. Binnen deze patiëntengroep komen ook co-infecties met hepatitis C voor. Freke Zuure is onderzoeker bij de GGD Amsterdam en promoveerde na haar studie Gezondheidscommunicatie aan de Universiteit Twente op het onderwerp 'screening van risicogroepen op hepatitis C'. Samen zijn Van der Valk en Zuure actief binnen een nieuw initiatief dat luistert naar de naam *MCFree/NoMoreC* en dat wordt uitgevoerd binnen een consortium. Het eerste gedeelte van deze naam, *MCFree* staat voor: Amsterdam MSM hepatitis C Free. Het is een consortium dat het elimineren van HCV onder Amsterdamse MSM nastreeft. Het tweede gedeelte van de naam, *NoMoreC*, heeft betrekking op het onderdeel binnen *MCFree* dat zich bezig houdt met *community involvement*.

MCFree is een consortium waarin wordt samengewerkt tussen de afdelingen Infectieziekten en Medische Microbiologie van het AmsterdamUMC, de GGD Amsterdam, SoaAids Nederland, het Amsterdam Institute for Global Health & Development en Stichting Hiv Monitoring. Het onderdeel *NoMoreC* is in maart 2018 gestart na een voorbereidingsperiode van 3 jaar. Je zou kunnen zeggen dat *NoMoreC* het doelgroepgerichte onderdeel van het project is', aldus Van der Valk

'en *MCFree* het organisatorische onderdeel. In Amsterdam hebben wij onder de risicopopulatie voor een hiv-infectie een toename van hepatitis C geconstateerd. De vraag was: hoe pakken we deze nieuwe epidemie aan? Uiteraard hadden wij al het een en ander geleerd van de hiv-epidemie, maar hiv en HCV zijn toch verschillende infecties. Daarom hebben wij de aanpak verbreed en zijn wij gestart met een consortium om bestaande projecten te synchroniseren. Op die manier wil *MCFree*,

onder meer door het inzetten van NoMoreC, een geïntegreerde benadering van de HCV-problematiek bieden aan mannen die seks hebben met mannen (MSM) en die seksueel actief zijn.'

Actie op alle niveaus

MCFree is zowel een wetenschappelijk als een praktijk-gericht samenwerkingsverband dat de verspreiding van HCV wil tegengaan door op alle betrokken niveaus geïntegreerd in te grijpen. 'Op het niveau van de individuele MSM willen wij de kennis vergroten over HCV en het infectierisico. Als het individu met HCV geïnfecteerd blijkt te zijn (en je van een 'patiënt' kunt spreken), geven wij informatie over behandeling, partnernotificatie en het voorkomen van verdere verspreiding. Op het niveau van de communities en de individuele mannen proberen wij te bevorderen dat de betrokkenen meer verantwoordelijkheid voor elkaar nemen en minder risico's nemen. Maar wij benaderen ook de context waarin HCV-overdracht plaatsvindt, zoals hosts van seksfeestjes en eigenaren van sekslocaties. Wij proberen MSM-netwerken te identificeren en te benaderen waar het risico op overdracht groot is; bijvoorbeeld door binnen het cohort van de MOSAIC-studie, een prospectieve cohortstudie naar HCV, virussen te typeren en te analyseren waar deze typen zich verspreiden. Dit helpt ons op het niveau van de epidemie beter te begrijpen hoe de HCV-epidemie zich ontwikkelt en welke dynamiek van transmissie zich voordoet onder MSM. Voor de professionals bieden wij e-learning aan over risicogedrag, testen en behandelen van MSM met een verhoogd risico op HCV. Kortom: MCFree richt zich niet op één aspect van de epidemie, maar op alle niveaus die erbij betrokken zijn.'

Zie wat je kunt doen

'De belangrijkste doelstelling van het project is: reductie van hepatitis C transmissie. Daarvoor willen wij niet alleen individuen met een hoog risico informeren, maar ook de *community* waarvan

Je moet behandelen, en wel zo snel mogelijk, om uitbreiding van de epidemie tegen te gaan

zij deel uitmaken, omdat onder meer herinfectie binnen deze groepen een probleem is. Daarnaast richten wij ons op de medische professionals met wie zij te maken hebben, omdat een geïntegreerde benadering van preventie en behandeling nodig is. Op die manier denken wij via de professionals het testgedrag en een vroege diagnose te kunnen bevorderen, hoewel daarvoor natuurlijk meer komt

kijken dan informeren alleen. Voor MCFree zijn dus de hiv-behandelaren en hiv-consulenten, de soa-poli's en de huisartsen met veel MSM onder hun patiënten van belang. Niet alleen om hen te informeren, maar ook om hun therapeutische attitude te verbeteren. Als het om een HCV-behandeling gaat, zijn er wellicht nog collega's die na twee HCV-behandelingen niet opnieuw een therapie willen voorschrijven. Van patiënten hoor ik dat hiervoor soms de hoge kosten van de medicatie als argument wordt gebruikt, maar ook in dit geval is goedkoop duurkoop. Je *moet* behandelen, en wel zo snel mogelijk, om uitbreiding van de epidemie tegen te gaan.'

Wij staan in nauw contact met de hoog-risicogroepen en zoeken onder meer via internet naar contactmomenten

'Maar behalve de professionele groepen zien wij vooral de *communities* als onze doelgroepen. Daarvoor hebben wij NoMoreC opgericht, dat werkt onder het motto: *C What You Can Do*. Het gaat daarbij om groepen MSM met een hoog risico op een HCV-infectie, zoals mannen met hiv en mannen die PrEP gebruiken. Aan hen willen wij op een aansprekende manier voorlichting geven met als doel dat zij zich eerder op HCV laten testen of dat zij zelf een test afnemen.'

Voor de doelgroep en met de doelgroep

Tot zover klinkt het nog allemaal bekend en doet de MCFree-aanpak denken aan de activiteiten van het H-TEAM voor mensen met hiv. Maar MCFree gaat met name op het punt van *community involvement* een stap verder. 'Wij staan in nauw contact met de hoog-risicogroepen en zoeken onder meer via internet naar contactmomenten, bijvoorbeeld via datingsites voor MSM zoals Grindr en Planet Romeo. Voorlichtingscampagnes die wij verspreiden zijn meestal gemaakt door de *communities* zelf, en de verspreiding doen zij ook grotendeels zelf. Als er events voor MSM worden georganiseerd zoals *fetisj-* of *leatherprides* met een verhoogd risico op infectieverspreiding omdat mannen daarbij eerder seks hebben buiten hun eigen netwerk, dan haken wij daar vooraf bij aan om voorlichting te geven en achteraf om het doen van een test aan te bevelen. Ook dan is de *community* zelf actief: zogenaamde Boy Scouts gaan naar feestjes en grotere bijeenkomsten toe om voorlichting te geven. Veel van onze kennis halen wij uit de MOSAIC-studie. Zo gebruiken wij op de NoMoreC website (www.nomorec.nl) de MOSAIC-risicocalculator die op basis van 10

eenvoudige vragen een advies op maat geeft over eventuele aanvullende testen op HCV. Zo nodig wordt verwezen naar de C-test service van NoMoreC, een laagdrempelige HCV RNA zelfafname test. Als je je op HCV laat testen in een lab, dan wordt meestal een antistof-titer bepaald. Maar het aanmaken van antistoffen kan wel 9 maanden duren. Met de C-test service stuur je een zelf afgenomen *sample* naar het lab en binnen 2 weken weet je of daar HCV in zat. Als dat het geval is, wordt de patiënt verwezen naar zijn hiv-behandelaar of –met een brief- naar zijn huisarts voor een bevestigingstest en klinische follow-up. Dat zijn in onze ogen belangrijke procedures om het risico op infectie terug te dringen.’

Speciale aandachtspunten

Vooralsnog richt MCFree zich op hoog-risico-MSM in Amsterdam, maar op termijn zouden heel Nederland, en wellicht grote steden met HCV-problematiek onder MSM elders kunnen worden bereikt. De belangstelling van GGD-en uit andere steden en van organisaties in het buitenland is groot. ‘Wij presenteren onze aanpak in verschillende steden en landen. Daar zijn de omstandigheden meestal net even anders, dus van een integrale overname van onze benadering zal geen sprake zijn. *Harm reduction* bij MSM is iets anders dan *harm reduction* bij mensen die drugs injecteren, maar het idee van een geïntegreerde benadering blijft hetzelfde. In

Voor de professionals bieden wij e-learning aan over risicogedrag, testen en behandelen van MSM met een verhoogd risico

Nederland komt vrijwel geen HCV-transmissie meer voor bij injecterende drugsgebruikers en ook niet bij migranten die vaak al lang geleden zijn geïnfecteerd. Wij richten ons op de populatie waarin transmissie plaatsvindt. Dat zijn vaak hiv-positieve mannen, maar ook mannen die PrEP gebruiken of gaan gebruiken. De invoering van PrEP heeft het risico op hiv drastisch omlaag gebracht maar daar staat tegenover dat onder de deelnemers aan het Amsterdam PrEP project (AmPrEP) opvallend vaker HCV werd gevonden dan voordat ze met PrEP waren gestart. Onderzoek naar nieuwe HCV infecties tijdens PrEP-gebruik is nog gaande. Mede daarom is in de PrEP-richtlijnen opgenomen dat gebruikers elk kwartaal worden getest op HCV (<https://nvhb.nl/wp-content/uploads/2017/01/PrEP-richtlijn-Nederland-8-september-2016-met-logos.pdf>). Ook herinfectie is een belangrijk aandachtspunt; circa 30% van de

mannen met HCV loopt binnen twee jaar opnieuw een HCV infectie op. In enkele gevallen komen multipale herinfecties voor, soms vier of vijf keer. Risicoreductie is dan ook een belangrijk onderdeel van NoMoreC. Wij richten ons zowel op seksuele als op drugsgerelateerde risico's, bijvoorbeeld door rietjes waarmee coke wordt gesnoven te voorzien

Circa 30% van de mannen met HCV loopt binnen twee jaar opnieuw een HCV infectie op

van een individuele kleurcode, zodat ze niet meer worden verwisseld. De rietjes zijn opgenomen in een *toolbox* die als doelstelling heeft: het transmissierisico te verkleinen (zie pagina 6).’

Uitgebreide speakertour

‘Wij hebben presentaties gehouden in Berlijn, Madrid, Rome en São Paulo. Het valt wel op dat Nederland op dit gebied een voorloper is. Elders bestaat soms toch een minder open cultuur t.a.v. homoseksualiteit. Daardoor kunnen wij wel praten over seksfeesten, chemsex, datingsites en samenwerking met de doelgroep, maar het is in die steden minder makkelijk om ons programma te implementeren. In eigen land is het wat dat betreft eenvoudiger om MCFree te presenteren aan behandelaren, patiëntenverenigingen en belangengroepen. Voor onze *toolbox* hebben wij van onder meer het RIVM adviezen gekregen over hygiëne en infectiepreventie. Met deze box kunnen wij actief zijn in alle lagen van het HCV-veld, van beleidsmakers tot verkopers in fetisjshops. Wij denken dat het zal lukken de HCV-epidemie terug te dringen door heel dicht op en samen met de doelgroepen ons werk te doen.’

(Bij verschijning van deze HEP is Freke Zuure niet meer werkzaam bij GGD Amsterdam en Tamara Prinsenbergh de promovenda op dit project. Red.)

Colofon

Deze publicatie is mede mogelijk gemaakt door Gilead Sciences Netherlands B.V., Viñoly Tower, Claude Debussylaan 22, 1082 MD Amsterdam
T +31 (0) 20 718 3650, F +31 (0) 20 718 3651,
E gileadnl@gilead.com, I www.gilead.com

De opgenomen artikelen geven uitsluitend de mening van de auteur(s) weer. De uitgever en initiatiefnemer zijn niet verantwoordelijk voor de weergegeven meningen, noch delen zij die noodzakelijkerwijs. Raadpleeg bij het voorschrijven van geneesmiddelen altijd de registratietekst. Reacties kunnen worden gericht aan de uitgever.

NEX-COM BV,
Gerrit van der Veenstraat 112-hs,
1077 EN Amsterdam.

000/NL/18-08/1908 - augustus 2018

GILEAD
Advancing Therapeutics.
Improving Lives.

Community Involvement in de praktijk

Paul Zantkuijl

• Beleidsmedewerker Soa Aids Nederland

Wie zijn de MSM met een hoog risico op een hepatitis C-infectie? Hoe kun je deze mannen identificeren, voorlichten, maar vooral: samen met hen ervoor zorgen dat het aantal hepatitis C-infecties omlaag gaat? Het zijn kernvragen bij de organisatie MCFree. Om antwoorden te vinden en gerichte acties op te zetten werd projectteam NoMoreC opgericht. Paul Zantkuijl is vanuit Soa Aids Nederland actief voor deze groep. Eerder was hij 9 jaar presentator, verslaggever en redacteur bij Classic FM en de publieke omroep, en 11 jaar persvoorlichter voor AidsFonds/Stop Aids Now en Soa Aids Nederland. Voor die laatste organisatie is hij sinds 5 jaar beleidsmedewerker MSM. Paul kent de Amsterdamse MSM-gemeenschap en de risico's van HCV door en door.

NoMoreC richt zich in Amsterdam tot MSM die risico lopen op hepatitis C, met de slogan **C WhatYouCanDo!** Met als doel: het aantal nieuwe hepatitis C-infecties te verminderen in nauwe samenwerking met de Amsterdamse homogemeenschap. De risico's van een HCV-infectie moeten bij deze groep duidelijker op de kaart worden gezet en NoMoreC wil adviezen geven over vermindering van deze risico's. Maar daarvoor moet de groep wel eerst worden benaderd. Paul Zantkuijl: 'In Amsterdam wordt de belangrijkste risicogroep gevormd door MSM die actief zijn in specifieke seksuele netwerken. Daarbij kun je onder meer denken aan fetisch-liefhebbers, bijvoorbeeld mannen die opgewonden raken van lederen kleding, of juist van rubber kleding of sportswear. Wij benaderen niet alleen individuen, maar kiezen

ook voor een netwerkbenadering. Wij proberen in contact te komen met seksuele netwerken en samen met de mannen uit deze netwerken bewustwording te creëren rond HCV. Met een Engelse term: *community involvement*.'

Zien wat je zelf kunt doen

NoMoreC heeft vier concrete doelstellingen: voorlichting geven over hepatitis C, advies op maat verschaffen over risico en risicoreductie, MSM die risico hebben op HCV motiveren om een RNA-zelfafnametest te bestellen en hen ertoe te bewegen de gratis NoMoreC Toolbox te bestellen. Zantkuijl: 'Uit de MOSAIC-studie kwamen zes risicofactoren naar voren voor hiv-positieve MSM. Hoewel wij ons ook richten op MSM die niet hiv-positief zijn, hebben wij deze zes risicofactoren omgebouwd naar 10 vragen op internet waarmee MSM hun risico online kunnen inschatten. Op grond daarvan ontvangen zij een op-maat testadvies en (zo nodig) het advies de 'C-test', een RNA-zelfafnametest van NoMoreC aan te schaffen. Het is een van de manieren waarop wij proberen de *awareness* binnen de seksuele netwerken te vergroten. Dit is de benadering vanuit de individuele deelnemers. Maar wij werken parallel daaraan ook vanuit de netwerken: wij hebben een sleutelfiguur

In Amsterdam wordt de belangrijkste risicogroep gevormd door MSM die actief zijn in specifieke seksuele netwerken

gevonden (de manager van een veel bezochte MSM sauna) die contacten heeft binnen verschillende netwerken. Met zo'n 60 mannen uit die groepen hebben wij bijeenkomsten georganiseerd zoals een informatieavond en focusgroepdiscussies. Zij hebben ook geholpen de 450 Toolboxen die NoMoreC heeft geproduceerd, in te pakken. Daarin zitten attributen die het risico op een HCV-infectie kunnen verminderen.'

Het moet van twee kanten komen

NoMoreC is zowel online als face-to-face actief om de doelgroepen te bereiken. Zantkuijl: 'Wij plaatsen bijvoorbeeld boodschappen over HCV op datingsites voor MSM en roepen hen op om binnen 14 dagen na een risicovol contact een test af te nemen. Die oproep zullen wij deze zomer ook plaatsen na de GayPride in Amsterdam, maar ook nadat er grote gay events hebben plaatsgevonden in Barcelona, Londen en Berlijn, waar doorgaans veel Amsterdamse MSM naar toe gaan. Inmiddels zijn er vanuit de *community* 10 Boy Scouts actief die bij festivals, in homobars en op feesten MSM

die zij kennen aanspreken en hen kaartjes met voorlichtende teksten meegeven die aanzetten tot nadenken over risicoreductie. Veel activiteiten komen tot stand vanuit de doelgroepen zelf. Zo zijn er voor de website striptekeningen gemaakt om het risico op HCV bij seks in beeld te brengen. Daarbij is geen enkel taboe geschuwd. En op de affiches en advertenties die de *community* heeft gemaakt, zijn MSM uit onze doelgroepen afgebeeld met ervaringsverhalen waarin zij vertellen dat zij zich bewust zijn van het risico op HCV en wat zij doen om hepatitis C de pas af te snijden. Wij merken dat de MSM die wij bereiken erg dankbaar zijn. “Goed dat jullie dit doen” horen wij vaak. Dat is goed, want *community involvement* werkt alleen als het probleem ook echt leeft bij de doelgroep. Dat is kennelijk het geval bij HCV.’

Toolbox voor risk reduction

Awareness en voorlichting zijn twee belangrijke onderdelen van het NoMoreC-programma, maar gedragsverandering is onderdeel drie. En dat is niet de eenvoudigste. Zantkuijl: ‘Om bij onze doelgroepen het risico op HCV tijdens de seks te reduceren, hebben wij in overleg met de *community* en het RIVM de NoMoreC Toolbox ontwikkeld. Deze wordt verspreid via fetisj-shops, de Condomerie, alle hiv-behandelcentra in Amsterdam en de soapoli van GGD Amsterdam. Ook kan de Toolbox online besteld worden via NoMoreC.nl. In

Wij merken dat de MSM die wij bereiken erg dankbaar zijn

de Toolbox zitten middelen die kunnen bijdragen aan *risk reduction*, zoals latex handschoenen voor het *fisten* (en nitrilhandschoenen voor degenen met een latexallergie) en desinfectiemiddelen voor zowel de huid als de plek waarop mannen seks met elkaar hebben en waar glijmiddelresten met HCV achter kunnen blijven. Denk bijvoorbeeld aan een plastic zeil dat sommige mannen ter bescherming over hun matras heen leggen. In de Toolbox zitten ook condoms, hoewel we weten

dat in HCV-netwerken het condoomgebruik laag is. Tijdens seksfeestjes vindt vaak *chemsex* plaats: gebruik van (verschillende soorten) drugs die ervoor zorgen dat de seks heftiger wordt ervaren en in sommige gevallen het uithoudingsvermogen fors wordt verhoogd. Het risico ervan ligt onder meer in de toedieningsvormen. De drugs kunnen worden geslikt, gerookt, gesnoven, ingespoten of anaal worden ingebracht. Daarbij kunnen minimale hoeveelheden bloed worden overgedragen, voldoende voor een HCV-infectie. Op zich valt dat risico wel te vermijden door geen materialen te delen. Maar *chemsex*gebruikers verkeren na het innemen van de drugs veelal in een mentale toestand waarin zij minder scherp zijn op risicoreducerende maatregelen. De hulpmiddelen om chemsex veiliger te maken zitten in de Toolbox in een separaat doosje. Dit doosje bevat spuiten,

In de Toolbox zitten middelen die kunnen bijdragen aan *risk reduction*

stericups en rietjes in verschillende kleuren. De boodschap daarvan is: deel nooit drugsattributen; kies je eigen kleur. Ook hebben we een naaldencontainer erbij gedaan. Met de NoMoreC Toolbox werken we kortom aan bewustwording rond hygiëne, maken we *risk reduction* eenvoudiger en hopen wij bij te dragen aan vermindering van HCV-overdracht.’

Bereik buiten Amsterdam komt op gang

Voorlopig richt NoMoreC zich vooral op netwerken van MSM met een hoog risico op HCV-overdracht in Amsterdam, maar de ambities reiken verder. Zantkuijl: ‘Het gaat om alle MSM in Nederland met een hoog risico; zij moeten op de hoogte worden gebracht van onze activiteiten. De NoMoreC Toolbox bestaat sinds februari 2018. Wij zijn er dus nog maar onlangs mee gestart. Er zijn er 450 geproduceerd en we hebben er tot nu toe een honderdtal geplaatst. Het is de bedoeling dat de boxen ook buiten Amsterdam wordt aangeschaft. Nu al hebben de GGD-en Haaglanden en Utrecht demonstratie-exemplaren voor in hun soa-poli’s aangevraagd zodat de box via NoMoreC.nl door hun cliënten kan worden besteld. Naast de risicoreducerende hulpmiddelen die ik zojuist heb genoemd, bevat de box een informatiefolder, een instructiekaart en kortingscodes voor de HCV-zelfafnametest. Kortom: NoMoreC begint nu al buiten Amsterdam bekendheid te krijgen, maar de kern van onze activiteiten ligt bij de seksuele netwerken in de hoofdstad.’